

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ф.н Иван Кацарски

за дисертационния труд на доц. д-р Стоян Андреас Ставру на тема:
„Морални измерения на собствеността в екологически контекст (към
обосноваване на една „проприетарна“ екология)“ за присъждане на
научната степен „доктор на науките“ по Област на висше образование 2.
„Хуманитарни науки“, Професионално направление 2.3. „Философия“,
Научна специалност „Етика“

Дисертационният труд съдържа 318 страници. Състои се от три части – Въведение, Основно изложение, съдържащо 6 глави, и Заключение. В допълнение към всичко това са представени: обща Рамка на изследването, Списък на използваната литература, Списък на таблиците и фигурите и Списък на използваните съкращения.

Дисертационният труд представлява детайлно изследване на етическите аспекти на т. нар. „проприетарна екология“. В интерпретацията на доц. Ставру последният термин очертава научно поле, покриващо приложението на различните теории и модели на собствеността към проблемите на екологията. При това акцентът е поставен върху етическите аспекти на това приложение.

Научните постижения на доц. Ставру мога да обобщя по следния начин:

Първо, висока оценка заслужава изборът на темата и проблематиката, които са във висша степен актуални и дори злободневни.

Второ, представена е изключително подробна картина на проблемите, породени от съвременната екологична криза. Шестте глави на дисертацията конкретизират тези проблеми в аспектите на ландшафта, микроорганизмите, растенията и животните, гените, Земята като екологична система, Космоса и космическия живот. Акцентът при това е върху „моралната значимост на

„нечовешкия живот“ и на „неживата природа“.

Трето, анализирани са различни теории за собствеността – класически и съвременни, както и тяхното възможно и действително приложение към екологичната проблематика. В такъв контекст са изследвани различни видове и форми на собственост, като особено обстойно са анализирана четири нейни разновидности: частна, публична, дефанзивна и интегративна. Докато първите две са добре познати, третата и четвъртата са въведени от автора като подчертано мотивирани от екологичната етика. Подробно анализирано е и мотивираното от екологичната етика разграничение между корпорална, суверенна и интелектуална собственост по отношение на живите организми.

Четвърто, като следствие от съпоставката между екологична етика и различни аспекти на собствеността се обосновава понятието „проприетарна екология“. То очертава полето на възможни приложения на модели и инструменти на собствеността като средства за защита на екологичните ценности. Така собствеността се превръща от принципен антагонист на екологията в неин съюзник.

Пето, дисертационният труд има подчертано интердисциплинарен характер. Изключително богата е литературната осведоменост на доц. Ставру. В дисертацията са цитирани и използвани впечатляващ обем от източници на български, руски и английски езици. Използвани са текстове от редица области – философия и етика, биология и екология, право; в последния случай изходният материал обхваща не само теоретични, но и конкретни правни регламентации (конвенции, закони, наредби и др.). За широкия обхват на анализа свидетелства и фактът, че не са останали встрани от него митологични и религиозни текстове, които имат отношение към екологичната етика.

Шесто, изследването има ясно изразен практически приложен аспект. Наред с общите теоретични постановки, авторът прави анализ на релевантното към екологичната етика българско законодателство. По този начин доц. Ставру очертава постиженията и проблемите в него и дава несъмнен принос за неговото развитие и усъвършенстване.

Седмо, в немалко случаи доц. Ставру е критичен, и то напълно основателно, към теоретични постановки, законови механизми и отделни решения, засягащи екологията. Например, Ставру опонира на Скрутън „за това, че красотата не е просто

спонтанно възникнало споразумение, локализирано по линиите на (добро)съседство, но и обществено благо – общ ресурс, който има не само национално, но и европейско значение и поради това налага значително по-сериозна намеса от страна на публичната власт при

ограничаване на частната собственост. (с. 75-76) Ставру се разграничава и от концепцията на Латур и др., които виждат в лицето на Земята политически субект: „плуралистичните режими на собствеността са значително по-прагматична и по-ефективна алтернатива на Гея, която изисква сътрудничество или „заплашва“ с война.“ – коментира авторът на дисертацията (с. 111). Ставру не спестява критики и по адрес на цели клонове на законодателството: „Прегледът на законодателството, касаещо възможностите за манипулиране на генома на живите организми, включително на човешкия геном, води до извода за съществуването на разпръсната и несъгласувана уредба (...) лишена от ясно формулирана принципна основа. (...) Липсва цялостна системна уредба на човешкия геном като вид генетичен ресурс, която да включва и границите на неговата употреба (...) (с. 180).

Приемам самооценката на доц. Ставру, че приносите в дисертацията попадат основно в категорията „обогатяване на съществуващите знания“. Дисертацията е първото по рода си цялостно монографично изследване по екологична етика и следователно то запълва важна ниша в нашата философско-етическа литература и култура.

Доц. Ставру е утвърден изследовател и автор в българската научна общност – философска и юридическа. В частност за това свидетелства цитирането на неговите работи: в справката за минимални национални изисквания за научната степен „доктор на науките“ са отразени 19 броя цитирания в българската научна литература.

Изхождайки от дисертационния труд, бих искал да отправя една основна препоръка към доц. Ставру с оглед на бъдещата му работа по същата проблематика. Бих предложил засилване на критичния елемент. Какво имам предвид?

Нерядко в литературата на антропоцентризма на екологичната етика и правото се противопоставя своеобразен антропоморфизъм (концепциите за Гея и Касандра, постулирането на права на природата и на различни живи същества). Според мен това заличаване на границата между субект и обект

4

води не до засилване, а до релативизиране и отслабване на природозащитните регулации. За ефективността на последните е достатъчно да се съблюдают морални принципи като самоценност на всеки живот и отказ от причиняване на страдание на живите същества. В дисертацията има намеци в този смисъл, но те са твърде плахи и недостатъчно отчетливи.

Критичният елемент би могъл да се засили и в друго отношение: правната регулация би следвало да се оценява не само съобразно съдържанието на правните норми; дори още по-важна е оценката на ефекта на тяхното приложение. Този аспект по същество липсва в дисертацията, но е достатъчно съществен.

Накрая, „проприетарната екология“ е свързана и с проблема за социалната справедливост: кой плаща цената на разрушаването на природата и цената на нейното опазване и защита. Както замърсяването, така и политиките за защита на природата по-скоро засилват социалното неравенство.

Имам препоръка по отношение на структурата на дисертацията с оглед на евентуалното издаване. Заключение в немалка степен се разминава с очакваното (обобщаване, синтезиране, изводи). То в голяма степен има облика на самостоятелна глава, въвеждаща нов материал, литература и т. н.

Доц. Ставру отговаря на минималните национални изисквания за научното звание „доктор на науките“.

Самооценката му за приносите в дисертацията е точна и адекватна.

Доц. Ставру се ползва с добро име в научната общност. Нямам съвместни публикации с него.

Заключение: Въз основа на всичко констатирано до тук, убедено препоръчвам на членовете на научното жури да гласуват за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по Област на висше образование 2. „Хуманитарни науки“, Професионално направление 2.3. „Философия“, Научна специалност „Етика“ на доц. д-р Стоян Андреас Ставру.

София, 21. 12. 2020 г.

РЕЦЕНЗЕНТ: 